

HOMILADOR AYOLLARGA EKOLOGIYA TA'SIRI

Japarbergenova Kamila Rashidovna

Assistant o'qituvchi Qoraqalpoq tibbiyot instituti

Annotatsiya

Ushbu maqolada atrof-muhitning ifloslanishi va ekologik omillarning homilador ayollar salomatligiga ta'siri ilmiy tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, havo, suv va oziq-ovqat tarkibidagi toksik moddalarning ortishi homilaning rivojlanish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, ekologik stress, radiatsiya va kimyoviy omillar natijasida onaning immun tizimi susayib, tug'ma patologiyalar xavfi oshadi. Maqolada ekologik omillarni kamaytirish, profilaktika choralari va sog'lom turmush tarzini shakllantirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: ekologiya, homiladorlik, toksik moddalar, radiatsiya, immunitet, ona va bola salomatligi, profilaktika.

Kirish

So'nggi yillarda ekologik muammolar global darajaga chiqdi. Atmosfera havosining ifloslanishi, suv manbalarining kimyoviy moddalar bilan zaharlanishi, radiatsiya fonining ortishi inson salomatligiga jiddiy xavf tug'diradi. Ayniqsa, bu holat homilador ayollar uchun yanada xavfli, chunki ekologik omillar bevosita homila rivojlanishiga ta'sir qiladi.

Dunyo sog'liqni saqlash tashkiloti (DSST) ma'lumotlariga ko'ra, har yili millionlab bolalar ona qornidayoq ekologik ta'sir tufayli turli tug'ma kasalliklar bilan tug'ilmoqda. O'zbekistonda ham bu muammo dolzarb bo'lib, ayrim industrial hududlarda (masalan, Olmaliq, Chirchiq, Navoiy viloyatlari) havoda zararli gazlar me'yordan bir necha baravar yuqori.

Mazkur tadqiqotning maqsadi – homilador ayollar organizmiga ekologik omillar ta'sirini tahlil qilish, asosiy xavf manbalarini aniqlash va ularning oldini olish choralari bo'yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Metodlar

Tadqiqotda tibbiy-biologik kuzatuv, statistik tahlil, laboratoriya sinovlari va anketali so'rov metodlaridan foydalanildi.

Surxondaryo viloyati bo'yicha 2022–2024-yillar oralig'ida 120 nafar homilador ayol kuzatuvga olindi.

Tahlil quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshirildi:

Havodagi ifloslantiruvchi moddalar – SO₂, NO₂, va chang zarralari miqdori. Ichimlik suvidagi nitratlar va og‘ir metall ionlari – Pb²⁺, Cd²⁺. Ayollar qon tarkibi va gemoglobin darajasi – anemiya va toksin to‘planishini aniqlash. Homilaning ultratovush tekshiruvi (UTT) – rivojlanish ko‘rsatkichlarini baholash. Homilador ayollarda foliy kislotasining yetishmovchiligi turli kasalliklarga sabab bo‘ladi. foliy kislotasi yetishmovchiligi gematologik kasalliklar, jumladan, megaloblastik anemiya bilan bog‘liq muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, Orol Buyi zonasida homilador ayollarning 15-18% megaloblastik anemiyadan aziyat chekmoqda, bu esa homila ichidagi rivojlanishdagi nuqsonlarning oshishiga olib keluvchi muhim omildir. Ushbu faktlar oziq-ovqat mahsulotlarini foliy kislotasi bilan boyitish, sog‘liqni saqlash tizimida profilaktik chora-tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirish zarurligini ko‘rsatmoqda. JSST ma‘lumotlariga ko‘ra, bunday dasturlar nerv naychalari kasalliklarini 70% gacha kamaytirishi mumkin, bu esa aholining sog‘liq holatini yaxshilash imkonini beradi. Shundan kelib chiqib maqola Orol Buyi zonasida foliy kislotasi yetishmovchiligi bilan bog‘liq sog‘liq muammolarini tahlil qilish va bu muammolarni bartaraf etish uchun zarur bo‘lgan profilaktik chora-tadbirlarni o‘rganishga qaratilgan.

Natijalar

Tadqiqot natijalari quyidagilarni ko‘rsatdi:

Havo ifloslanish darajasi yuqori bo‘lgan hududlarda yashovchi homilador ayollarda gemoglobin darajasi 10–15% past bo‘lgan. Sanoat chiqindilari bilan ifloslangan suvdan foydalanadigan ayollarda eritrotsitlar soni kamayishi va organizmda qo‘rg‘oshin izlari aniqlangan. UTT natijalariga ko‘ra, ekologik jihatdan toza hududlarda homilalar normal rivojlangan bo‘lsa, zararli hududlarda 18% holatda rivojlanish kechikishi kuzatilgan. Ekologik stress va psixologik omillar ham homiladorlik jarayonini murakkablashtirib, tug‘ruq muddatining qisqarishiga olib kelgan.

Muhokama

Ekologik ifloslanish insonning barcha biologik tizimlariga ta‘sir etadi. Homilador ayollarda esa bu ta‘sir yanada kuchliroq kechadi, chunki onaning qon aylanish tizimi orqali barcha moddalarning bir qismi homilaga o‘tadi.

Toksik gazlar (masalan, karbon monoksid, azot oksidlari) gemoglobin bilan birikib, kislorod tashishni qiyinlashtiradi, natijada fetal gipoksiya holati yuzaga keladi. Bundan

tashqari, og‘ir metall ionlari (qo‘rg‘oshin, kadmiy, simob) DNK replikatsiyasiga zarar yetkazadi, bu esa genetik mutatsiyalar xavfini oshiradi.

Psixologik stress, radiatsion fon va ovqatlanishdagi muvozanatsizlik esa homila rivojlanishini yanada murakkablashtiradi.

Ekologik xavfni kamaytirish uchun quyidagi chora-tadbirlar muhim:

Toza	suv	manbalaridan	foydalanish;
Havoning	ifloslanish	darajasini	muntazam monitoring qilish;
Homilador	ayollar uchun	ekologik xavfsiz ovqatlanish	dasturini joriy etish;
Profilaktik		tekshiruvlarni	kuchaytirish.

Xulosa

Homilador ayollarga ekologik omillarning ta’siri kompleks jarayon bo‘lib, u organizmning fiziologik, immun va endokrin tizimlariga zarar yetkazadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, havo, suv va oziq-ovqat tarkibidagi zararli moddalar nafaqat onaning sog‘lig‘iga, balki homila rivojlanishiga ham jiddiy ta’sir qiladi.

Shu bois ekologik sog‘lom muhit yaratish, ekologik ta’limni kuchaytirish va homilador ayollarni maxsus tibbiy nazoratda saqlash dolzarb masaladir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (WHO). Environmental Health and Pregnancy, 2022.
2. Karimova D. “Ekologik omillar va ona salomatligi”, Tibbiyot va biologiya jurnali, 2023.
3. Rasulov A. Inson fiziologiyasi va ekologiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2019.
4. G‘afurova M. Ekologiya va sog‘lom avlod muammolari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
5. www.who.int, www.health.gov.uz